

ברכות הלולב

סימן יג

תושבי ירושלם שהולכים לכותל המערבי בחוה"מ אחרי שברכו על הלולב, אם נתחייבו בנטילת לולב מה"ת ואם חייבים לברך שנית

על דבר תושבי ירושלם החדשה ההולכים לכותל המערבי בחול המועד ביום, אם נתחייבו בנטילת לולב מן התורה, ואם מחויבים לברך שנית, לדעת הערוך לנר סוכה (מא) שלהרמב"ם בירושלם כל שבעה מה"ת (גם בזה"ז) ואת"ל דחייבים, מ"מ יש לעיין אם מתחילת היום כבר היו מחוץ לירושלם, די"ל דכבר נדחו מהחיוב של תורה. ונפתח בסיפא של השאלה.

אם אומרים דמכיון שבהתחלה
היה פטור מה"ת כבר נדחה

בראשונה יש לבאר באם היה פטור לגמרי בתחילת זמן חיובו, שבתחילת היום היה אינו בר חיובא כלל, ואח"כ נעשה לבר חיובא.

הנה יסוד הדברים אנו מוצאים לענין קריאת המגילה, בבן כרך שהלך לעיר ובן עיר שהלך לכרך, שתלוי במקום המצאו בתחילת זמן חיוב קריאת המגילה שהוא עמוד השחר, כמבואר ברש"י (יט.) ד"ה אלא שכתב: אם קודם עמוד השחר יצא מן העיר, וכ"ה ברא"ש פ"ב דמגילה סי' ג'. ומקור הדבר הוא בירושלמי (פ"ב ה"ג) דאיתא שם: אמר רבי יוסה והוא שיצא קודם שהאיר המזרח, אבל אם יצא לאחר שהאיר המזרח כבר נפטר.

כשהאיר המזרח היה
אינו בר חיובא כלל

והנה בירושלמי שם איתא: רב נחמן בר יעקב בעי: „מעתי גר שמל לאחר שהאיר המזרח כבר נפטר" ופי' שם בקרבן העדה דמכיון שהאיר המזרח תליא מילתא וכל שלא נתחייב בשעה שהאיר המזרח פטור אח"כ (מקריאת המגילה ביום) א"כ גר שנתגייר, לאחר שהאיר המזרח יהא פטור וכו'.

ולכאורה משמע מהירושלמי שגם לענין גר שנתגייר שלא היה בר חיובא כלל ג"כ תלוי בהתחלת זמן החיוב, וגם בענין זה י"ל שכיון שבתחילת זמן החיוב לא היה בר חיובא כבר נדחה מהחיוב.

אולם במג"א סימן תרפז כתב בשם הגה' מיימוני שגר שנתגייר קודם הגץ החמה פטור מקריאת הלילה, דעיקר המצוה הוא ביום, ומדבריו משמע שבמגילה של יום ודאי חייב, ולכאורה זה נגד דברי הירושלמי הנ"ל, וצ"ל שהמג"א יפרש את הירושלמי דרק

בדרך קושיא פריך, דלדידיה הול"ל דבנתגייר אחר שהאיר המזרח לא יתחייב עוד, אבל אליבא דאמת אינו כן ומוכרח כן דעת הבבלי (סוכה כז:) לענין גר שנתגייר בתוך החג דחייב לעשות סוכה ולא אמרינן דמכיון שבהתחלת זמן החיוב היה אינו בר חיוב כבר נדחה ממצוה זו, ותו אינו חוזר וניעור ולשיטת הבבלי ע"כ שענין זה לא שייך לדחוי במצות כמו שיתבאר להלן.

אם יש להשוות דחוי באדם לדחוי במצות

עיי' טורי אבן ר"ה (אבני מלואים דף כח) שביאר ענין זה כמין חומר, וכיוון בזה מדעתו למחלוקת המהר"ם מרוטנברג והרא"ש (הובא ברא"ש מו"ק פ"ג סימן צו) לענין אבילות בקטן שהגדיל בתוך שבעה שמהר"ם מרוטנברג השווה דחוי באדם לדחוי במצות, ואמרינן דאעפ"י שבשעת מיתה לא היה ראוי להתאבל ונדחה, מ"מ הוא חוזר ונראה דאין דחוי אצל מצות, והרא"ש שם מחלק בין מצוה הנדחית לבין גוף האדם הדחוי, שהטעם שאין דחוי במצות משום שהאדם לא נדחה מעולם לעשותה אבל אם האדם הוא דחוי בשעת חיוב, המצוה נדחית ממנו לעולם, וכיון שבשעת חיוב המצוה נפטרה ממנה אין לה תשלומים לעולם ודברי מהר"ם הובאו גם ברא"ש (ברכות פ"ג סימן ב') לענין הבדלה במי שמת לו מת במוצאי שבת ולא נקבר עד למחר שנדחה ממצות הבדלה במו"ש שהיה אונן שחוזר לחיובו אחר שנקבר המת, ובט"ז יור"ד (שצו ג') הקשה דברי השו"ע אהרדי מאבילות לפסקו בהבדלה וכתב לחלק בין אבילות להבדלה, שחיוב האבילות עיקר החיוב בשעת המיתה שאז עיקר מרירות הלב ולכן כל שנפטר בשעת עיקר החיוב נדחה לגמרי, אבל בהבדלה עיקר זמנה מתחילה כך שימשך כל השבוע או עד ליל רביעי ואין ההבדלה של אחר כך בתורת תשלומין על מוצאי שבת כלל ואפילו אם נפטר במוצאי שבת מ"מ חייב, שאח"כ חל עליו החיוב ויעו"ש בט"ז שמסיים, וכן לא קשה ממה שמצינו בסוכה פרק הישן (דף כז) — בגר שנתגייר וקטן שנתגדל בימי הסוכות דחייב לעשות סוכה — דהתם נמי זמנה כן הוא כל ז' הימים, ואין בזה משום תשלומים על מה שלא ישב בסוכה בשעת קטנותו, כדאמרינן במתני' שם שאין תשלומים למי שלא אכל בסוכה.

ולפי"ז מבואר מהך דגמרא הנ"ל — דגר שנתגייר בימי הסוכות — דינו של המג"א לענין גר שנתגייר קודם הגז' החמה (לאחר שהאיר המזרח) חייב במגילה של יום ולא אמרינן דמכיון שבהתחלת הזמן בשעה שהאיר המזרח לא היה בר חיובא וכבר נדחה מחיוב המגילה של יום, ומטעם שלכו"ע אין שעה הראשונה של עמוד השחר בלבד עיקר חיוב קריאת המגילה אלא חיובה כל משך היום, הוא באותה מדה של חיוב כמו בשעה הראשונה ודין קריאת המגילה דומה לענין זה כדן סוכה שהחיוב במשך כל החג הוא באותה מדה של החיוב בשעה הראשונה.

וכדי שלא לעשות מחלוקת בין הבבלי להירושלמי בענין זה, אפשר לפרש כן גם בדברי הירושלמי שרק בדרך קושיא קא פריך דלרבי יוסה הול"ל דגם בגר שנתגייר אחר

שהאיר המזרח לא יתחייב עוד אבל אליבא דאמת אינו כן [דלפי האמת אפשר שגם הירושלמי סובר שגר שנתגייר אחר שהאיו המזרח חייב בקריאת המגילה של היום, ולא אמרין שכבר נפטר ונדחה, אלא דבעי מי ש מלענין פרוז ומוקף דאזלינן בתר התחלת זמן החיוב, ולמעשה פוסק המג"א בגר שנתגייר אחר עה"ש קודם הנץ החמה חייב בקריאת המגילה ביום ולא אמרין שכבר נפטר ונדחה כמו לענין פרוז ומוקף ובטעם החילוק י"ל דשם החיוב תלוי במקום המצאו ולגבי זה קובע המקום שהוא נמצא בתחילת חיובו¹, משא"כ בגר שנתגייר וכו']ובנוגע לשאלתנו י"ל דזה דומה לפרוז ומוקף שהרי דין זה שבירושלם החיוב הוא כל שבעה מן התורה² הוא, תלוי במקום" ויעוין, מקראי קדש" חנוכה ופורים סימן טז

אם בקיום החיוב בזמן שהיה רק מדרבנן
נפטר מחיוב דאורייתא שאח"כ

בחוה"מ סוכות תש"ח בדברי עם דגרי"ז מינצברג בענין זה אמר די"ל בזה עפ"י דברי המרדכי במגילה בעשה קידוש בתוס' שבת דרבנן שפוטרי גם הדאורייתא, וא"כ גם

הררי קודש

כל דבר שמקום דמצאו קובע את החיוב
העיקר תלוי אם די' שם בהתחלת זמן דחיוב

(1) ובטעם החילוק י"ל דשם דחיוב תלוי במקום דמצאו וכו' דעיקר הבעיא שם היא לאיזה מקום האדם נגרר אליו שיהא דינו כאנשי המקום ולענין זה קובע בעיקר המקום שהיה שם בזמן התחלת זמן החיוב, ומצינו כעין זה גם לענין עירוב בשבת, שהמקום שהאדם מניח את עירובו שם קונה שבייתו ונגרר אליו להחשב כאנשי המקום ההוא ובזה קובע ורגע הראשון של כניסת השבת.

וכיוצא בזה מצינו גם לענין דרך רחוקה בפסח ולשיטת הרמב"ם בהלכות קרבן פסח (פ"ה ה'ט) הוא שיעור טו מיל, היינו מעלות השחר עד פלגא דיומא וכל שאינו יכול ליכנס בתחילת זמי שחיטה דהיינו בחצות נקרא דרך רחוקה, ולשיטתו אפילו אם נכנס אחר חצות לירושלם אינו חייב להביא פסחו משום שבתחילת זמן השחיטה לא היה יכול להכנס שמה ויעוין בחזון איש (הערות לפסחים סוף הלכות שביעית מהדו"ק (דף סח ע"ב) שכתב דעל כרחק צ"ל כן לשיטת הרמב"ם דאפילו נכנס אחר חצות לירושלם אינו חייב להביא פסחו דאם איתא דאי נכנס לירושלם חייב אע"ג דנכנס אחר חצות, א"כ אין תלוי שיעור דרך רחוקה בהיותו רחוק מתחילת היום כלום, אלא הכל תלוי במקום שהוא נמצא בחצות היום וכו' ומדלתי הרמב"ם שיעור דרך רחוקה,,בתחילת היום" ע"כ דעתו ז"ל דאף אם יכנס לאדר חצות הוא פטור מדרך רחוקה.

כשהולך לכותל המערבי לפני עה"ש,
אם מקיים שם נטילת לולב מה"ת

(2) ובנוגע לשאלתינו י"ל שזה דומה לפרוז ומוקף וכו' ולפי"ז יוצא שלא מתחייב מה"ת בכניסתו לירושלם העתיקה לאחר האיר המזרח, ואין מקיים מצות לולב מהתורה בנטילתו שם וממילא אין בכלל הידור ללכת לכותל המערבי עם הד' מינים ויעוין להלן בשם הגר"י פערלא שלדעת הרמב"ם למה לא יהא חיוב לעלות בזה"ז לירושלם כדי לקיים מצות נטילת לולב מה"ת, וגם אם ילך לכותל המערבי לפני עמוד השחר בחוה"מ יש לעיין אם יקיים בזה מצות נטילת לולב מה"ת עיי"ש.

בנידון דידן י"ל שנטילת לולב בשעה שהיה חוץ לירושלם אף שהחויב הוא רק מדרבנן, מ"מ פוטר את החיוב מן התורה שחל עליו אח"כ.³

אבל אני אמרתי לחלק דשאני קדוש שהוא צריך לקדש השבת בין בתחילתו ובין בסופו, כעין שאמרו בגמרא פסחים, קדוש והבדלה חדא מילתא, א"כ כמו הבדלה מקדש השבת אעפ"י שכבר הלך השבת דיכול לקדש עד יום ג', כן בתחילתו מקדשו גם קודם שהגיע השבת, משא"כ עשיית המצוה אין לה אלא בזמנה כמו אכילת מצה אם יאכל קודם הלילה בודאי לא יצא יד"ח, וח'ב הביא ראיה לדברי ואמר שכך הוא מדוקדק לשון הרמב"ם שבת פכ"ט הי"א שכתב שם וז"ל: יש לו לאדם לקדש על הכוס ערב שבת מבעוד יום אעפ"י שלא נכנסה השבת, וכן מבדיל על הכוס מבעוד יום אעפ"י שעדיין היא שבת ש"מצות זכירה לאמרה בין בשעת כניסתו ויציאתו בין קודם לשעה זו כמעט עכ"ל.

אבל לפי"ז יש לעיין דמאי מייתי המרדכי לענין דרבנן פוטר דאורייתא בשאר ענינים נימא לחלק כמו שאמרתי.

החיוב מדאורייתא היא תנאי גם בחפץ המצוה
שגם ד' המינים יהיו לפני ד'

וחתני הגר"ש שדי בה נרגא דשאני מקדש בתוס' דרבנן דפוטר לדאורייתא, דכאן בנטילת לולב י"ל דבעינן שיטול אותו במקום חיובו, ואילו יצויר שיעמוד בירושלם ויטול הלולב חוץ לחומה אולי אינו יוצא, דהרי הפסוק אומר ושמחתם לפני ד', היינו עם הד' מינים, וצריך שהמינים יהיו גם כן בירושלם, וא"כ לא יתכן שיוצא בנטילתו חוץ לחומה, לא מטעם חסרון בגברא, אלא יש כאן גם חסרון חפצא⁴, דסוף סוף לא היתה נטילה לפני ד'. וצ"ע בזה. ויש לצרף הערת חתני למה שנסתפקו לענין בל יראה ולשאר איסורים, אי תליא במקום האיש או במקום החפץ, ויעוין מקראי קדש פסח ח"א סימן נה.

הררי קודש

(3) אף שהחויב או הוא רק מדרבנן מ"מ פוטר את דחיוב דאורייתא אח"כ. עיין מג"א סימן רסו ס"ק א' שתמה ע"ז מהא דקטן אינו מוציא הגדול אבל בחיי אדם ה' שבת כלל ו' סי' ג' כתב ליישב קושית המג"א. שאינו דומה כלל דהתם כיון שאינו מברך בעצמו והקטן אינו מחויב, ולכן אינו מוציא אותו אבל הכא שפיר כיון שהוא בעצמו מברך אעפ"י שעדיין לא הגיע זמן חיוב דאורייתא יוצא בו ודומה לסי' תרמא כשבירך שהחיינו בשעת עשיית הסוכה א"צ לברך זמן על יו"ט אע"ג שלא הגיע הזמן עדיין כיון שהסוכה היא מחמת התג עיי"ש בב"י בשם תוס' ורא"ש ור"ן עכ"ל ויעוין מקראי קדש סוכה ח"א סימן כו.

**הבדל בענין זה בין חסרון בחיובי
הגברא לבין חסרון בחיובא החפצא**

(4) אלא יש כאן גם חסרון חפצא ומסתבר שדיני של המרדכי שהקיום של המצוה בזמן שהחויב הוא רק מדרבנן פוטר את החיוב מדאורייתא של אח"כ הוא רק כשהפסוק של הדאורייתא הוא מחמת חסרון בחיוב הגברא, אבל לא כשהפסוק של הדאורייתא הוא מחמת חסרון בחיוב

אם יוצא בברכה על המצוה שבירך בזמן שהחיוב
הי' רק מדרבנן על החיוב מדאורייתא שנתחייב אח"כ

והנה מה שנתבאר כאן הוא בנוגע לקיום המצוה אם נפטר בקיום המצוה בזמן
שהוא רק מדרבנן וכו' ובמקום אחר הארכנו לענין ברכת המצוה אם יוצא בברכה שבירך
בזמן שהחיוב היה רק מדרבנן (עיין הר צבי או"ח ח"א סימן מא) והבאנו שם דברי
המשכנות יעקב שהעלה דברכת התורה ברבים הוי דאורייתא אבל לימוד תורה דיחיד הוי
רק מדרבנן ומוכיח כן מירושלמי ועפ"י כתב דה"ט דמחויבים לברך על קריאת התורה
אף שבירך מקודם ברכת התורה משום דאז לגבי דאורייתא הוי כבירך בשעת הפטור
דאינו פוטר על זמן החיוב. ושם כתבתי דלכאורה דברי המשכנות יעקב דמה"ט מחויבים
לברך על קריאת התורה וכו' משום דלגבי דאורייתא הוי כבירך בשעת הפטור דאינו
פוטר על זמן החיוב⁵. לכאורה סותר לדברי המרדכי הנ"ל לענין עושה קידוש בתוס'
שבת שאף למ"ד תוס' שבת דרבנן אפ"ה יוצא בקידוש דאורייתא, ואם נפרש בכוונת
המרדכי כנ"ל שזה דין מיוחד לענין קידוש שמקדש גם קודם שהגיע הזמן, אין סתירה
מדברי המרדכי לדברי המשכנות יעקב הנ"ל אבל כבר נתבאר דמזה דמייתי המרדכי
לענין דרבנן פוטר דאורייתא בשאר דברים לא משמע כן.

הררי קודש

חפץ המצוה, ויעוין מקראי קדש סוכה ח"א סימן כו בענין מברך על המצוה בשעת הפטור, ואם
בירך על הסוכה בהיותה מכוסה.

והסבר הדברים הוא שלענין חיובי הגברא שפיר יש לומר שאעפ"י שעשה את המצוה בשעה
שהוא חייב רק מדרבנן פוטר גם את החיוב שחל עליו אח"כ מה"ט, משום דאפילו אם נאמר שחיוב
דאורייתא וחיוב דרבנן שני סוגי חיובים הם, מ"מ אחד פוטר את השני, כשם שאדם יכול להוציא
אדם אחר, (ויעוין לעיל ציון 3 שבאמת המג"א תמה על המרדכי שהרי קטן אינו יכול להוציא
את הגדול והחיי אדם תירץ דהכא שאני מכיון שהוא בעצמו מברך וכו' עיי"ש).
אבל כל זה לא שייך אלא כשהפטור מן התורה הוא מחמת חסרון בחיובי דגברא, משא"כ
בנ"ד שהחסרון הוא בחיובא דחפצא, אם אנו אומרים דשני חיובים נפרדים הם הרי פשיטא דאין
יכול לצאת בחפץ של מצוה אחת את האחרת.

**כהן שנשא כפיו יחיד אם
יכול לברך שגית בביהכנ"ס שיש
שם שני כהנים אחרים**

(5) משום דאז לגבי דאורייתא דוי כבירך בשעת הפטור דאינו פוטר על זמן החיוב עיין
במג"א סימן קכח ס"ק ג לענין כהן שנשא כפיו ואח"כ הלך לבית הכנסת אחרת שכתב שיכול
לישא כפיו פעם אחרת ובברכה דלא כהלכוש שנסתפק בזה אם לברך פעם שגית כיון שאינו
מחויב עוד. ובשו"ת חת"ס או"ח סימן כב הכריע שלא לברך רק אם בא לביהכנ"ס אחרת ואין
להם כהנים יכול לברך בשביל הצבור אבל אם יש שם כהנים אחרים לא יברך (ובשו"ת כת"ס
או"ח סימן יב כתב שיצא יד"ח ברכה מכהנים האחרים), ונ"ל שאם מקודם נשא את כפיו ביחיד
(שלא היה לו עוד כהן שני) יכול לברך אח"כ בביהכנ"ס אפילו שיש עוד שני כהנים אחרים,
שהרי חיוב נשיאות כפים בכהן יחיד הוא רק מדרבנן כמבואר בפמ"ג סימן קכח א"א ס"ק ד'
ומג"א ס"ק טז, ועכשיו שהוא נושא כפיו עם עוד כהנים הוי מדאורייתא, ונמצא שהברכה שבירך
מקודם לגבי דאורייתא הוי כבירך בשעת הפטור על זמן החיוב שלאח"כ, וכן אני נוהג.

אם אפשר לצאת יד"ח

בברכה שבירך בשעה שהיה פטור אפילו מדרבנן

לכאורה זה גמרא מפורשת במנחות (לו:): דאיתא שם: היה משכים לצאת לדרך וירא שמא יאבדו מניחו וכשמגיע זמנו ממשמש בהן ומברך עליהן — הרי דלא מהני לברך בשעת פטור על זמן חיוב, וצ"ע בצל"ח ברכות (יא) תוד"ה וברכו את העם, שדעת ר"ת שהעומד בלילה פטור מברכת התורה עד שיאיר היום, וגסתפק שם הצל"ח אי מברך בשעת הפטור קודם עמוד השחר לפטור הלימוד שילמוד אחר עמוד השחר. ואם יכול לברך בשעת הפטור לפטור את עצמו בזמן חיוב, ולכאורה זה נגד הגמרא במנחות הנ"ל, ואולי י"ל דשאני התם שגם המצוה שמברך עליה עכשיו שעת פטור היא דלילה לאו זמן תפילין הוא, משא"כ לענין ברכת התורה הרי מצות לימוד התורה חיובה היא גם עכשיו אלא שבברכה לא נתחייב וכנ"ל. אולם עדיין צ"ע בדברי הצל"ח פסחים (עב:): ד"ה אין, לענין מילה שכתב: דאם מלו תוך ח' כשיגיע יום ח' נתקיימה המצוה דאף קודם זמנו לא נתקיימה המצוה, אבל אם מלו תוך ח' כשיגיע יום ח' מתקיימת מצוה זו, עיי"ש. ויעוין בנחלת צבי (מבעל פתחי תשובה יור"ד סי' רפו) שנסתפק לענין שכר בית וקבע מזוזה ואח"כ קנה אותו הבית עצמו אי צריך לברך שגית על המזוזה מאחר דקודם לא חייב רק מדרבנן ועכשיו הוא מדאורייתא עיי"ש.

למה לא יהא חיוב בזה"ז לעלות לעיר העתיקה

בירושלים כדי לקיים ושמחתם לפני

ד' אלקיכם שבעת ימים

הגאון מוהרי"פ פערלא העיר שלדעת הרמב"ם יהא חיוב על כל אחד בזה"ז לעלות לחג הסוכות לירושלים לקיים מ"ע דאורייתא דושמחתם לפני ד' אלקיכם בנטילת לולב כל שבעה. וכל מי שאינו בא אפילו בזה"ז לירושלים בחג הסוכות לקיים מ"ע דלולב כל שבעה הרי"ז עובר במ"ע דאורייתא דכתיב ושמחתם לפני ד' אלקיכם שבעת ימים, דאעפ"י שכולנו טמאי מתים ואי אפשר לנו להטהר מאחר שאין לנו אפר פרה, ואנחנו אסורים לבוא למקום המקדש מ"מ הרי לדעת הרמב"ם ז"ל וסייעתו קיימינן דמצוה זו לא תליא במקדש אלא בירושלם נמי יוצאין יד"ח, אולם למעשה לא נתעורר בזה אף אחד מהפוסקים, וגם הרמב"ם ז"ל והסמ"ג לא כתבוהו, ומדבריהם לא משמע הכי כלל.

אם בזמן הבית יש חיוב לעלות לירושלם

(להרמב"ם) או למקדש (לרש"י) כדי לקיים

מצות נטילת לולב כל שבעה

גם בזמן שבית המקדש היה קיים לא נזכר בשום מקום שיהא חיוב לילך לירושלם (להרמב"ם) או למקדש (לשיטת רש"י) כדי לקיים שם נטילת לולב כל שבעה. (כשבית המקדש הי' קיים לא היו נוטלים כלל בגבולים בשאר הימים). ויעוין בערוך לגר (מג.) ד"ה והיינו שכתב בתו"ד אבל לולב שהיא מצוה המוטלת על כל ישראל לקיימה במקדש דוקא

דכל ז' אינה מצוה רק במקדש מה"ת וכו', וכן מבואר בהגה אמרי ברוך על הטו"א ר"ה (ל.) ד"ה מה שכתב בתו"ד: דאנשים טהורים שהי' יכולים לבוא למקדש לקיים מצוה מדאורייתא לא נפטרו במה שנטלו הלולב חוץ למקדש, ויש לעיין בדבריהם, ויעוין תוס' פסחים (ג:) ד"ה מאליה שכתבו: שרבי יהודה בן בתירה שלא עלה לרגל וכו' שנציבין חו"ל, ויעוין בפסקי תוס' שם שכתב: שאין לו קרקע או זקן, "או בחו"ל" פטור מהראיה, ויעוין באור חדש ובמג"ח מצוה ה', ויעוין בהג' חשק שלמה על גיטין (ד:) ד"ה כיון דאיכא עולי רגלים מישכח שכיחי שכתב: דלכאורה תימה דא"כ ממדה"י לא"י נמי משכח שכיחי דהא כל ישראל מחויבין לעלות לרגל, ולכאורה נראה מזה ראייה לדעת התוס' בפסחים דף ג' ד"ה מאליה דיושבי חו"ל פטורין מראיה ומפסח וכן משמע באמת בירושלמי דהוריות פ"א ע"ש.

ובמקום אחר הארכנו בדין מי שפטר מקרבן פסח אם הוא מחויב להביא עצמו לידי חיוב⁶.

הררי קודש

6) ובמקום אחר הארכנו וכו' עיין מקראי קדש פסח ח"א סימן ו ויעו"ש בהררי קדש ציון 3 שבדברי רש"י פסחים (סט) מבואר שגם לרבנן לפני שהגיע זמן חיובא דפסח, דהיינו לפני שש לא רמיא עליו חיובא להתקרב אם הוא בדרך רחוקה, אבל עדיין י"ל דרק חיובא הוא דלא רמיא עליה ואין עליו עונש כרת, אבל מ"מ מצוה איכא. ומצאתי במג"ח (מצוה ה אות ז ד"ה והנה) שנחלק שם בענין זה עם הצ"ח, שהביא שם בשם הצ"ח (פסחים דף ג ע"ב ד"ה מאליה) שכתב: דלא מצינו שיהיה מצוה לעלות ולהתקרב קודם זמן הפסח, ובי"ד שהגיע זמן הפסח הרי הוא בדרך רחוקה, והמג"ח שם חולק עליו בזה וכתב שבדברי הצ"ח אינם מובנים לו כלל, דודאי מ"ע על כל ישראל לעשות הפסח ככל מ"ע שבעולם, ומחויב לילך מקצה הארץ וכו' ואח"כ הביא דברי רש"י הנ"ל בפסחים (סט) שכתב דמקמי הכי לא רמיא חיובא עליו, וכתב דרש"י כתב כן רק לענין עונש כרת דקודם הזמן לא רמי חיובא ואין עליו עונש כרת, אבל ודאי מצוה שיבוא ולא יהיה בדרך וכו'.

אם יש ענין בזה"ל להדר בחוה"מ
ליטול את הלולב בכותל המערבי
כדי לקיים את המצוה מן התורה

הנה לדעת המג"ח שמי שנמצא בדרך רחוקה קודם זמן הפסח מצוה שיעלה ויתקרב ויעשה הפסח לכאורה ה"ה לענין נטילת לולב, לדעת הרמב"ם שבירושלם מצות נטילת לולב כל שבעה יש מצוה חיובית ללכת לכותל המערבי בחוה"מ סוכות כדי לקיים שם מצות נטילת לולב מן התורה, ואף לדעת הצ"ח שאין מצוה חיובית מ"מ י"ל שעכ"פ יש ענין להדר בזה דשם מקיים מ"ע מה"ת לדעת הרמב"ם. ואם אין מצוה חיובית מ"מ יש כאן מצוה קיומית, כמו בלבישת טלית של ד' כנפות. אמנם יש לחלק בין דרך רחוקה לענין עשיית הפסח שאם לא יעלה ויתקרב הוא מבטל מצות עשיית הפסח לגמרי (ולכן יש עליו חיוב לעלות לדעת המג"ח, וגם לדעת הצ"ח שאין עליו חיוב לעלות ולהתקרב מ"מ אין ראוי לאדם שיפטור עצמו ממצות עשיית פסח אלא ישתדל לקיימה וזה דומה ללבישת ד' כנפות שכתב הרמב"ם פ"ג מה' ציצית הי"א: אעפ"י שאין אדם מחויב לקנות לו טלית ולהתעטף כדי שיעשה בה ציצית אין ראוי לאדם חסיד שיפטור, אלא לעולם ישתדל להיות עטוף בכסות המחויבת בציצית כדי שיקיים מצוה זו.) משא"כ בנ"ד שעכ"פ מקיים המצוה מדרבנן.

ויעוין במנחות (מא.): נהי דחייביה רחמנא כי מיכסי טלית דבת חיובא כי מיכסי טלית דלאו

הררי קודש

בת חיובא היא מי חייביה רחמנא אלא הכי קאמר ליה טצדקי למיפטר נפשיה מציצית, וכתבו שם התוס' ענשיתו אעשה כי הא שאין אדם חייב לקנות טלית המחוייב בציצית אם אין לו אבל עשה גמור אפילו ב"ד של מטה היו מכין עד שתצא נפשו.

מדברי התוס' מבואר שאפילו אם אין לו ואינו חייב לקנות טלית המחוייב בציצית מ"מ נענש בעידן דריתחא, ולכאורה אם אינו חייב לקנות למה נענש, מזה מוכח דס"ל להתוס' דאפילו באין לו מ"מ יש לו לחזור ולהביא עצמו לידי חיוב, ובגמרא פסחים (קיג.) שבעה מנודין לשמים ואחד מהם מי שאין לו ציצית בבגדו, ויעו"ש בתוס' שם ד"ה ואין שכתבו. וציצית בבגדו מיירי בשיש לו ואינו מניח ויעוין תוס' ערכין (ב) ד"ה הכל ותוס' ישנים שבת (לב:) ד"ה בעון, ויעוין מקראי קדש סוכות ח"א סימן ו ובהררי קדש ציון 5, וסימן ל ובהררי קדש שם ציון 3.

גם אם נאמר שבנ"ד אפילו להשתדל אין חיוב מ"מ יש בזה ענין של דקדוק במצות

אבל מ"מ יש לומר שגם בנ"ד יש עכ"פ ענין של דקדוק במצות להתחייב, במצות לולב מן התורה" (לדעת הרמב"ם) ודומה ממש ללבישת טלית של צמר, שלדעת הרמב"ם והמחבר (סי' ט) אין חייב בציצית מה"ת אלא בגד פשתים וצמר, אבל בגדי שאר מינים אין חייבים בציצית אלא מדרבנן וכתב בא"ר ובארה"ת הובאו דבריהם במ"ב (ס"ק ה) שירא שמים יחמיר על עצמו לחוש לדעה זו ויעשה טלית של צמר, כדי שיתחייב בציצית מה"ת" לכו"ע.

וא"כ י"ל שה"ה בנ"ד יש ענין של דקדוק בקיום מצוה שיקיים את המצוה של נטילת לולב מדאורייתא. אולם לפי שנתבאר לעיל שאם הולך בחוה"מ לכתל המערבי לאחר התחלת זמן החיוב לא נתחייב שם בלולב מה"ת, לא יהא נשכר בהליכתו שם לאחר זמן התחלת החיוב.

אימתי נחשב זמן התחלת החיוב לענין נטילת לולב, ואם אמרינן בכל יום היא מצוה בפ"ע לענין זה

והנה אם ילך שם לאחר עה"ש בודאי שזה נקרא אחר התחלת זמן החיוב וכו' ואפילו אם ילך שם בחוה"מ לפני עה"ש לפי שנתבאר בהררי קדש חנוכה ופורים סימן טז ציון 3 יש לעיין אם יקיים שם מצוה דאורייתא ומקום העיון בזה הוא אם אמרינן לענין זה דכל יום הוא מצוה בפ"ע כדאיתא בסוכה (מה) אמר רב יהודה אמר שמואל לולב שבעה וכו' מ"ס לולב דמפסקי לילות מימים כל יומא מצוה בפ"ע הוא וכו' וממילא בכל יום התחלת זמן חיובו הוא מעמוד השחר או דילמא שביום הראשון של חול המועד עם עה"ש הוא התחלת זמן חיובו לענין זה ואולי י"ל שהתחלת זמן החיוב הוא ביו"ט הראשון שאז הוא חייב מה"ת גם מחוץ לירושלם כשאנו דנין לגבי חיוב מה"ת בחוה"מ.

אם התחלת החיוב בגבולים נחשב גם להתחלת זמן החיוב במקדש

ולעומת זה י"ל שאפילו לענין חיוב של תורה ביו"ט הראשון, מקדש וגבולים שני סוגי מצות הם כמבואר להלן, במקראי קדש סימן יז בשם הגר"פ פערלא שמצות לולב ביו"ט הראשון בגבולין ומצות לולב ביו"ט הראשון במקדש הן שתי מצות חלוקות בפני עצמן, שמצות לולב ביום הראשון נלמד מהכתוב, "ולקחתם לכם" ואילו מצות לולב במקדש אפילו ביו"ט הראשון הוא מהכתוב, "ושמחתם לפני ד' אלקיכם", ולכן בזה שנתחייב עם עלות השחר ביו"ט הראשון בהיותו בגבולין אעפ"י שהחיוב מן התורה מ"מ לא נחשב כהתחלת זמן החיוב לגבי החיוב מה"ת במקדש בשאר הימים, ודוגמא לזה מצינו לענין קריאת המגילה של לילה שאינה נחשבת להתחלת זמן החיוב של היום משום דשני חיובים נפרדים הם. עיין מקראי קדש חנוכה ופורים סימן טו ובהררי קדש ציון 4, ובסימן טז ובהררי קדש ציון 3.